

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА АУДИТ

УДК 657

Гевчук А.В., к.е.н., доцент

ПВНЗ «Вінницький фінансово-економічний університет»

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ І ХАРАКТЕРИСТИКА ПОМИЛОК В ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ І ЗВІТНОСТІ

В статті розглядається одна із самих вагомих проблем забезпечення якості обліку та захисту бухгалтерської звітності від помилок та інших спотворень. Безліч помилок виникає із-за неправильного застосування законодавства про бухгалтерський облік, неточностей в обчисленнях, недобросовісних дій працівників обліку, неправильна оцінка фактів господарської діяльності. Безліч прийомів і способів, які використовуються в процесі контролю за первинною документацією та правильністю ведення бухгалтерського обліку не вирішує проблеми дійового захисту від помилок. В сучасних умовах виникають суб'єктивні, але й об'єктивні причини тому, що безліч операцій виконується методом копіювання, що ускладнює їх пошук, а також відставання з часом зміни технології облікового процесу від зміни господарської діяльності підприємства, галузевої специфіки, класифікаційних ознак помилок та низької культури обліковців і топ-менеджерів.

В статті розглядається також процедура виявлення помилок і надаються рекомендації зниження економічного ризику від запобігання істотних помилок і застосування методологічних прийомів в процесі експертних перевірок.

Ключові слова: бухгалтерський облік, розрахунки, звітність, помилка, підприємство, контрагенти, баланс.

Hevchuk A.

CLASSIFICATION CHARACTERISTICS AND ERROR CHARACTERISTICS IN ACCOUNTING CALCULATIONS AND REPORTING

The article deals with one of the most important problems of ensuring the quality of accounting and protection of reporting from errors and other distortions. Many mistakes arise due to incorrect application of accounting legislation, inaccuracies in calculations, unfair actions of accountants, incorrect assessment of business facts. Many techniques and methods used in the process of monitoring the primary documentation and the correctness of accounting does not solve the problem of effective protection of errors. In today's conditions, there are subjective and objective reasons because of which a lot of operations are performed by the method of copying, which complicates their search, as well as lagging with time changes in the technology of the accounting process from the change in the economic activity of the enterprise, industry specifics, classification errors and low culture of accountants and top managers.

The article also examines the procedure for identifying errors and provides recommendations for reducing the economic risk from the prevention of significant errors and the use of methodological techniques in the process of expert inspections.

Keywords: accounting, calculations, reporting, error, enterprise, contractors, balance.

Гевчук А.В.

КЛАССИФИКАЦИОННЫЕ ПРИЗНАКИ И ХАРАКТЕРИСТИКА ОШИБОК В УЧЕТЕ РАСЧЕТОВ И ОТЧЕТНОСТИ

В статье рассматривается одна из самых весомых проблем качества учета и защиты бухгалтерской отчетности от ошибок и других искажений. Множество ошибок возникает из-за неправильного применения законодательства о бухгалтерском учете, неточностей в вычислениях, недобросовестных действиях работников учета, неправильная оценка фактов хозяйственной деятельности. Множество приемов и способов, используемых в процессе контроля за первичной документацией и правильностью ведения бухгалтерского учета не решает проблемы действенного защиты от ошибок. В современных

условиях возникают субъективные, но и объективные причины тому, что множество операций выполняется методом копирования, что затрудняет их поиск, а также отставание со временем изменения технологии учетного процесса от изменения хозяйственной деятельности предприятия, отраслевой специфики, классификационных признаков ошибок и низкой культуры учетчиков и топ-менеджеров.

В статье рассматривается также процедура выявления ошибок и даются рекомендации снижения экономического риска предотвращения существенных ошибок и применения методологических приемов в процессе экспертных проверок.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, расчеты, отчетность, ошибка, предприятие, контрагенты, баланс.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Бухгалтерський облік є невід'ємною частиною системи управління сучасними підприємством та має багатовікову історію становлення і розвитку. Дані бухгалтерського обліку використовуються не тільки менеджерами підприємства для планування, аналізу та контролю процесу господарювання, а й інвесторами, кредиторами, податковими органами, банками тощо.

Незважаючи на безліч прийомів і способів, які використовують підприємства з метою контролю за первинною документацією і правильністю ведення бухгалтерського обліку, час від часу трапляється так, що в обліку дані відображаються неправильно або помилково.

Особливо облік вимагає захисту від помилок тому, що безліч операцій виконується методом копіювання, що множить помилки, ускладнює їх пошук, автоматизація призводить до їх швидкого поширення, ускладнює оперативне усунення та спотворює всю подальшу інформацію.

Основними причинами виникнення помилок і порушень в обліку, як показує аналіз є: відставання за часом зміни технології облікового процесу від зміни господарської діяльності підприємства; організація обліку не відповідає галузевій специфіці діяльності підприємства; несвоєчасне коригування облікової політики і технології облікового процесу у зв'язку зі змінами нормативних документів з порядку ведення обліку і оподаткування; впровадження нових інформаційних систем обліку здійснюються із запізненням через несвоєчасне повідомлення працівникам бухгалтерії про зміни облікового процесу; необґрунтовані навантаження на окремих ділянках облікової роботи (ненормована робота, робота у вихідні дні, відсутність відпустки визначеної тривалості і т. п.); працівники бухгалтерії мають низьку кваліфікацію, а ефективність служби внутрішнього контролю незадовільна; не використовується керівництвом підприємства адміністративний ресурс відносно бухгалтерів, що призводить до порушень законодавства з обліку і оподаткування; економічна культура топ-менеджерів знаходиться на низькому рівні, що не дозволяє організувати на підприємстві якісну інформаційну систему обліку; плінність кадрів бухгалтерської служби підприємства, зокрема, головних бухгалтерів і інших провідних фахівців; відсутність системи підвищення кваліфікації співробітників облікової служби та обґрунтованих правил і термінів проведення інвентаризації, що не дозволяє використовувати її як інструмент забезпечення збереження активів підприємства.

В таких умовах виникає необхідність у вирішенні ряду проблем, що стосуються вибору форм і методів запобігання помилок в обліку і недопущенню фактів спотворень реальних облікових даних розрахунків та звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження теоретичних і практичних проблем організації обліку на підприємствах свідчать, що сьогодні помилки та маніпуляції в обліку і звітності є актуальними. До помилок відносять також вуалювання, фальсифікацію і спотворення різних показників. У своїх працях ці питання розглядали Брюханов М.Ю. [1], Власова І.О. [2], Левченко М.О. [3], Сливка Я.В. [4], Сурніна К.С.

[5], Яцишин Н.З. [6]. Однак, способи виявлення помилок і профілактики обліково-економічних правопорушень, які пов'язані з різними викривленнями в обліку і звітності в сучасних умовах досліджені недостатньо.

Вивчення наукової літератури за напрямом ведення бухгалтерського обліку, показало, що тут є багато невирішених питань. Перш за все, по суті, немає теорії, наукового обґрунтування класифікаційних характеристик поняття помилка та її облікових особливостей. Існує багато праць юридичного вивчення цього поняття, але майже відсутні напрацювання з бухгалтерських аспектів [1]. Сьогодні в обліковій науці помилка переважно розглядається зі сторони перекручування звітності, що не розкриває її дійсної природи і шкоди в процесі господарювання.

В якості можливих причин помилок П(С)БО 22/2010 називає: неправильне застосування законодавства про бухгалтерський облік та (або) нормативних правових актів з бухгалтерського обліку; неправильне застосування облікової політики організації; неточності в обчисленнях; неправильну класифікацію або оцінку фактів господарської діяльності; неправильне використання інформації, наявної на дату підписання бухгалтерської звітності; - недобросовісні дії посадових осіб організації.

Як показує аналіз, таке формулювання не розкриває класифікаційної сутності помилок обліку розрахункових операцій в процесі аудиту чи експертної перевірки, чітко не визначається де помилка, а де зловживання.

Цілі статті є розробка методів, що дозволять виявляти симптоми помилки в обліку чи спотворень в розрахунках і звітності, які повинні мати свою класифікацію за видами та джерел їх виникнення і застосування заходів зниження фінансового і економічного ризику підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У процесі перевірки достовірності інформації, правильності ведення бухгалтерського обліку слід виявляти факти перекручування облікових даних та неправильного складання звітності. Місія бухгалтерського обліку – це захист фінансових і майнових інтересів власників та працюючих. Для її виконання в системі обліку створюється внутрішній контроль, який органічно пов'язаний з обліково-розрахунковими аналітичними елементами [7].

Облік, метою якого є формування періодичної зовнішньої звітності для того, щоб забезпечити керівництво підприємства інформацією для прийняття ними управлінських рішень на майбутнє використовується інтегрований облік.

Щоб інформація була достовірною, цю функцію переклали на внутрішній контроль, хоча бухгалтерія несе відповідальність за формування облікової політики, ведення обліку, своєчасне подання повної і достовірної звітності; забезпечує відповідність здійснюваних господарських операцій чинному законодавству, контроль за рухом майна і виконанням взятих зобов'язань.

Будучи навіть досвідченим бухгалтером, можна припуститися помилки – неправильно відобразити ту чи іншу операцію, помилково розрахувати податкову базу. Але помилки в обліку і їх негативні наслідки можна звести до мінімуму.

Порядок відображення виправлень залежить від часу виявлення помилки і її характеру. Під помилкою розуміють ненавмисні порушення при відображенні інформації, які виникають у результаті арифметичної або граматичної помилки у записах облікових даних; випадкового пропуску або неправильного розуміння відповідних фактів; хибних показників приладів вимірювання; відхилення від правил здійснення контролю за діями матеріально відповідальних осіб під час ведення первинного обліку та складання звітів і т.п.

В процесі дослідження виявлено, що основні появи помилок в бухгалтерській звітності можна розділити на чотири основні групи: помилки у веденні бухгалтерського

обліку; помилки при формуванні звітності; помилки в застосуванні положень облікової політики; порушення порядку підготовки до складання звітності.

Помилки, допущені в обліку і звітності можуть бути трьох типів:

а) помилки і пропуски, суми яких за своїм змістом незначні, тобто не можуть впливати на рішення користувачів цієї інформації;

б) матеріальні помилки і пропуски, які впливають на рішення користувача, але фінансова звітність реально відображає дійсність і є корисною;

в) матеріальні помилки і пропуски, які ставлять під сумнів достовірність і об'єктивність обліку і всієї звітності, унаслідок чого можуть бути прийняті хибні рішення. Установивши третій рівень матеріальності, перевіряючий у своєму висновку дає незадовільну оцінку стану бухгалтерського обліку і звітності.

За характером виникнення розрізняють ненавмисні і навмисні помилки. Ненавмисні помилки можуть бути пов'язані із застосуванням неправильної ставки при розрахунку суми податку; з помилками при відображенні на рахунках бухгалтерського обліку фінансово-господарських операцій; неправильним перенесенням даних бухгалтерського обліку в податкові декларації і форми бухгалтерської звітності і т.д.

Навмисні помилки при складанні звітності можуть виражати в вуалюванні балансу – позбавлення його конкретності і визначеності, внаслідок чого створюється можливість отримання висновків, що суперечать дійсності. До прийомів вуалювання відноситься відображення окремих показників не в тих рядках балансу, де вони повинні розташовуватися, об'єднання статей, згортання сальдо по активно-пасивних рахунках [8].

За ступенем впливу на достовірність спотворення можуть бути суттєвими і несуттєвими.

Суттєві – це спотворення, що впливають на достовірність бухгалтерських операцій в такій мірі, що можуть призвести до прийняття користувачем необґрунтованого рішення спотворення звітності.

Несуттєві – спотворення, пропуск або не виявлення помилок в операціях яких не змінить показників бухгалтерської звітності.

Суттєва помилка в бухгалтерському обліку – це такий недолік, який самотійно або в комплексі з іншими дефектами може в один період вплинути на економічне рішення, яке приймається на підставі даних, передбачених на цей проміжок часу.

Безпосередньо критерії, що вказують на ступінь значущості, звітних даних визначаються підприємством самотійно і виходить з величини чи характеру відповідних статей. Велика кількість помилок, як свідчать перевірки, допускають бухгалтери при проведенні взаємозаліків, складанні актів звірки.

Помилки, які можуть мати місце у звітності клієнта, належать до одного з наступних видів: відсутність ведення обліку; помилки в повноті відображення операцій; помилки в обґрунтуванні відображених операцій; помилки в періодизації; помилки в записах; помилки в оцінці; помилки, які повторюються; помилки, пов'язані з необізнаністю з певних питань податкового законодавства.

Методологічні помилки з'являються в бухгалтерському обліку на різних етапах відображення господарських операцій: при складанні первинних документів; при відображенні господарських операцій в обліку; при формуванні звітності на підставі даних бухгалтерського обліку. Для зручності класифікації помилок автором зведено в таблицю 1.

Таблиця 1.

Класифікація помилок в бухгалтерському обліку і звітності

Викривлення бухгалтерської звітності	Характеристика
Навмисне спотворення	Спотворення є результатом навмисних дій (чи бездіяльності) персоналу економічного суб'єкта. Висновок про навмисність дій може бути зроблений тільки уповноваженим на це органом
Ненавмисні спотворення	Результат ненавмисних дій (чи бездіяльності) персоналу економічного суб'єкта. Це помилки, вчинені через некомпетентність, халатність і неухважність, а також викликані недосконалістю системи бухгалтерського обліку та чинного законодавства
Суттєві відхилення	Ці спотворення впливають на достовірність бухгалтерської звітності в такій мірі, що можуть призвести до прийняття користувачем необґрунтованого рішення. Є відхилення інформації або її відсутність, що може впливати на економічні рішення користувачів, які приймаються на підставі даних фінансової звітності підприємства. Суттєвість залежить від розміру статті або помилки, що оцінена за певних обставин, відсутності або перекручення змісту інформації. Поняття суттєвості в аудиті дозволяє не здійснювати перевіряючим суцільну перевірку підприємства або всієї його звітності з точністю до одиниць, в яких вона складена. Суттєва помилка в бухгалтерському обліку – це такий недолік, який самостійно або в комплексі з іншими недоліками може в один період вплинути на економічне рішення зацікавлених користувачів, яке приймається ними на підставі фінансових даних, передбачених на цей проміжок часу. Безпосередньо критерії, що вказують на ступінь значущості, визначаються підприємством самостійно. Підприємство в цьому випадку виходить як з величини, так і з характеру відповідних статей.
Несуттєві	Спотворення, пропуск, або не виявлення яких не змінить показників бухгалтерської звітності таким чином, що це введе в оману користувачів.

* узагальнено автором

Поняття помилки може трактуватись також таким чином:

- 1) помилки, допущені під час збирання або обробки даних, на підставі яких підготовлена фінансова звітність;
- 2) невірна облікова оцінка, яка виникла внаслідок поверхового чи невірного тлумачення фактів;
- 3) помилки в застосуванні облікових принципів, які стосуються оцінки, визнання, класифікації, подання або розкриття.

Помилка або пропуск в обліку вважаються матеріальними (суттєвими, важливими), якщо в результаті цього користувач буде дезорієнтованим у прийнятті рішення або зазнає збитків.

Під рівнем суттєвості розуміють найбільше значення помилки в обліку і звітності, починаючи з якої її кваліфікований користувач з великим ступенем імовірності робить неправильні висновки та приймає помилкові економічні рішення. Тут слід брати до уваги дві сторони суттєвості: кількісну та якісну. З якісного погляду перевіряючий або користувач повинен дати своє професійне судження щодо суттєвості виявлених відхилень. Допускають досить грубі помилки, коли стверджують, що рішення приймають на підставі звітності. Неправда. Рішення приймають за даними обліку щоденно, а не раз в місяць чи квартал, коли складуть звітність. Тут роль інтегрованого обліку. Розрізняють три основні рівні матеріальності помилок і пропусків, які наведені на рис. 1

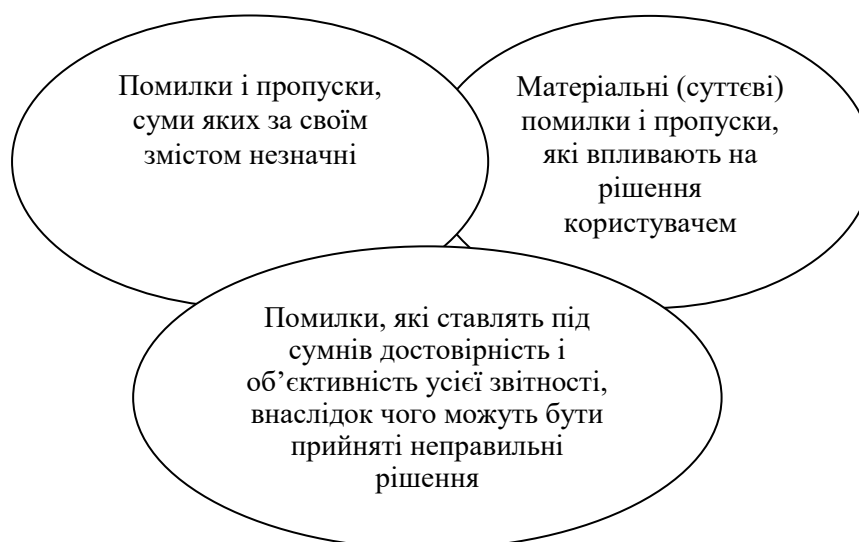

Рис. 1 Основні рівні матеріальності помилок і пропусків

*Розроблено автором

Як наслідок, виходячи із зазначених класифікаційних характеристик, розрізняють два основних типи помилок [9]:

– помилки, допущені при складанні фінансових звітів за попередні роки, виявлені в поточному звітному періоді. Такі помилки додатково підрозділяються на ті, що вплинули на фінансовий результат і що не вплинули на нього;

– помилки поточного звітного періоду (року), допущені і виявлені в тому ж звітному році.

Ці два типи помилок (а також два «підтипу» першого типу помилок) слід чітко розрізняти. Залежно від цього застосовується різний порядок виправлення помилок у бухгалтерському обліку та по-різному вносяться зміни до фінансової звітності. Розглянемо окремо кожен з двох типів помилок.

З міжнародними стандартами аудиту термін «помилка» означає ненавмисні перекручення (похибки) фінансової звітності, такі, як: арифметичні помилки або описки в первинних документах, облікових регістрах і фінансовій звітності; пропущення фактів та їх неправильна інтерпретація; неправильне використання облікової політики.

Помилки в поданні інформації – це неправильне відображення або розкриття фактів господарської діяльності в бухгалтерській звітності. До них можна віднести:

- взаємне сальдування дебіторської і кредиторської заборгованості;
- відображення заборгованості поставальникам за статтею «інші дебітори»;
- відсутність розкриття інформації:
- про пов'язані сторони;
- про державну допомогу;
- про припинення діяльності і т.п.

До прийомів перевірки повноти і правильності записів по рахунках бухгалтерського обліку слід віднести:

- звірення оборотів по кожному рахунку з підсумками документів, що стали підставою для записів, на предмет визначення повноти і правильності цих оборотів;
- порівняння оборотів і залишків по всіх рахунках синтетичного обліку;
- звірка оборотів і залишків або тільки залишків по кожному синтетичному рахунку з відповідними показниками аналітичного обліку.

Бухгалтерські помилки є неправильним відображенням або повним не відображенням тих чи інших фактів господарювання. Повністю запобігти їх появи

практично недосяжно. Однак можна розробити заходи, які дозволяють виявляти помилки в обліку та звітності і усувати їх наслідки.

Багато авторів стверджують, що помилки в обґрунтованості відображення операцій, як правило, призводять до необґрунтованого завищення показників звітності. З цим погодитись не можна. Помилки, як правило допускаються в обліку. У звітності частіше всього виявляється перебільшення.

Якщо навмисні помилки при формуванні звітності суперечать законодавству, то це призводить до фальсифікації балансу. Помилкою в бухгалтерській звітності є неправильна грошова оцінка статей звітності (об'єкта обліку), неправильне формування підсумкових показників, або неправильне їх групування в звітних формах.

Помилка у розрахунках автоматично призводить до цілої серії помилок і порушень, які є найважчими за своїми наслідками. Є тільки один спосіб уникнути таких помилок – абсолютно точно знати, як проводити будь-які розрахунки, пов'язані із заробітною платою, та основні проблеми, які виникають у цій сфері. Важливе значення має чітка організація облікової роботи розрахунків з оплати праці на підприємстві, оскільки вона є найбільш відповідальною та трудомісткою:

- досліджені типові та найбільш часто, що зустрічаються на підприємствах помилки і здійснення контролю з метою усунення їх в практичній діяльності;
- розроблена методика з проблем організації і здійснення внутрішнього контролю трудового вкладу, дисципліни кожного працюючого, з метою виявлення відхилень;
- запропоновано систему обліку показників мотивації та стимулювання працюючих з метою їх впливу на результати роботи.

Типові помилки можуть обумовлюватися неточностями обчислень; недобросовісними діями посадових осіб, що ведуть інтегрований облік на підприємстві; неправильною класифікацією або аналізом фактів господарської діяльності; неправильним застосуванням облікової політики неправильним застосуванням даних, наявних на момент підписання документів; неправильним застосуванням норм законодавства, що регулюють бухгалтерський облік і звітність і т.п.

Основні види помилок, що виявляють при проведенні перевірки, можна згрупувати наступним чином:

а) помилки при веденні обліку. Відсутність ведення обліку: в бухгалтерії не ведеться належного обліку з якого-небудь виду діяльності або підрозділу.

б) випадкові помилки: арифметичні помилки, що зустрічаються рідко, оскільки виявляються самим бухгалтером; випадкові неправильні проводки, які виникають у разі, якщо, застосовуючи правильний метод обліку якого-небудь факту діяльності, бухгалтер без наявності достатніх підстав або випадково робить «нестандартну» проводку; неправильно вибраний курс валюти для розрахунку курсових різниць; помилка при заповненні звітних форм.

Практиці відомі, а нами узагальнені наступні види бухгалтерських помилок:

Облікові дефекти. Це недоліки, які пов'язані з неправильними обчисленнями або некоректним внесенням перенесенням фактів в реєстри обліку.

Дефекти, що виникли внаслідок несвоєчасного фіксування фактів у первинних документах. Такі недоліки мають місце, як правило, через незлагодженість у роботі відповідних підрозділів. Підписані документи не завжди завчасно потрапляють до бухгалтерії. Документи можуть бути затримані і контрагентами. У цьому випадку їх не відображення не є помилкою бухгалтерії.

Недоліки, що викликані неправильним застосуванням законодавства. Такі помилки є наслідком порушень правил ведення документів та розкриття в них інформації [10].

Тилові помилки при укладанні договору з товарообмінних операцій, коли обмін нерівноцінний такого роду: сторони не вказують в договорі ціни, що обмін нерівноцінний і одна зі сторін угоди повинна зробити доплату. А потім така доплата проводиться. Тоді вона відбивається в обліку одержувача як позареалізаційні доходи, збільшуючи оподатковуваний прибуток. Тому бухгалтеру доцільно контролювати правильність складання договору.

Найбільш часто виникають помилки у бухгалтерів при відображенні розрахункових операцій, їх бухгалтерськими проводками і оформленні документів: при виправдальному документі відсутнє розпорядження на здійснення операцій; відсутність підписів керівників, виписок з наказів, рішень ради директорів, засновників; при розпорядчому документі відсутня виправдальна операція з певних причин не відбулася або пропущена; документи складені з порушенням встановленої форми; довіреності рахунки, акти і т.п. складені за довільною формою.

Велика кількість помилок пов'язана з арифметичними прорахунками та неточностями в написанні трансформаційних коригувань. Так, наприклад, при написанні трансформаційної поправки в деяких випадках співробітники ставлять неправильний знак, і, відповідно, замість того, щоб збільшити статтю зобов'язань звітності для цілей МСФЗ, вони її зменшують.

Серед методологічних помилок на стадії трансформації фінансової звітності найбільш поширеними є помилки при формуванні вартості нематеріальних активів, особливо тих, які створюються власними силами.

До помилок, які можуть виникнути як на стадії підготовки пакету форм фінансової звітності, відносять помилки, пов'язані з маніпуляціями менеджерів з оцінками і професійними судженнями щодо фактів і подій, що характеризують діяльність підприємства. Такого роду помилки досить складно діагностувати коли фінансова звітність, підготовлена за міжнародними стандартами, тому що при бажанні їх завжди можна замаскувати під зміни в оціночних значеннях.

Недотримання окремих положень нормативних документів призводять до помилок при складанні бухгалтерської звітності. Помилки бувають: у первинних документах, на підставі яких ведеться бухгалтерський та податковий облік; в бухгалтерському обліку (неправильне відображення господарської операції на підставі первинних документів); у звітності з податків (деклараціях), що виникають із бухгалтерських помилок. Помилки, які часто зустрічаються в практиці ведення обліку автором зведені в таблицю 2.

Таблиця 2.

Помилки, що часто зустрічаються в практиці ведення обліку

Види	Характеристика
Організаційні	Помилки, що пов'язані з неправильним визначенням складу бухгалтерської звітності, періодичності її складання
Технічні	Неправильне заповнення окремих реквізитів і арифметичні помилки, що виникають при заповненні форм звітності
Методологічні	Виникають у зв'язку з неправильним веденням бухгалтерського обліку і, як наслідок, помилками при перенесенні даних обліку у звітність

* розроблено автором

Досить поширеною помилкою є нездійснення бухгалтерами обов'язкової перевірки складеної річної звітності, яка виявляється неповною, що призводить до отримання зауважень від зовнішніх користувачів (зокрема, податкових органів) про надання перевіркою висновку, коли на підприємство та його посадових осіб накладають штраф [12].

Найбільш поширеною технічною помилкою в порядку підписання форм звітності на підприємстві в якому бухгалтерський облік веде не головний бухгалтер, а спеціалізована організація або бухгалтер-спеціаліст за договором підряду. В цьому випадку підписувати звітність за головного бухгалтера тут повинен керівник спеціалізованої організації або бухгалтер-фахівець. На практиці ж часто підпис за головного бухгалтера помилково ставить керівник підприємства, в якому ведеться бухгалтерський облік [13].

Стосовно процедури бухгалтерського обліку помилки поділяються на технічні та процедурні. Якщо помилка стосується тільки техніки оформлення інформації (арифметичні помилки, описки і пропуски), то вона є технічною. Процедурна помилка пов'язана з вмістом відображеної інформації і може виражатися, як у спотворенні первинних документів, так і в невірній кореспонденції і оцінці.

До технічних помилок відносяться наступні: наявність описок, арифметичних помилок в первинних документах; пропуск або повторне включення господарської операції; відсутність тотожності даних в регістрах синтетичного і аналітичного обліку; тотожності даних в головній книзі і регістрах і т.д. (таблиця 3).

Таблиця 3.

Технічні помилки, що мають місце в бухгалтерському обліку

Група	Характеристика помилки	Наслідки помилки
Перша	Технічні помилки входять описки, пропуски і арифметичні помилки	При допущенні такої помилки, не сходяться підсумки або фактичні значення не відповідають розрахунковим показникам. Такі помилки найчастіше виявляються при підготовці звітності
Друга	Технічні помилки складають помилки, що виникають при введенні інформації в бухгалтерську комп'ютерну програму, а також в процесі обробки	Зберігання та передачі даних, двічі введені один і той же документ або зроблена одна і та ж проводка, при збої програми загублена частина даних та ін.
Третя	Технічні помилки, характерні тільки для звітних форм	Дані помилки виникають в результаті порушення правил відображення встановлених показників бухгалтерської звітності, встановлених.

* розроблено автором

Аналогічною є помилка, пов'язана зі штучним роздуванням валюти балансу за рахунок неправильного закриття заборгованості за контрагентами. Наприклад, коли підприємство звітному періоді перерахувало аванс, відображений за дебетом рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», і вже отримала до звітної дати в рахунок цього авансу товари (роботи, послуги), відображені за кредитом рахунку 63. Якщо підприємство своєчасно не провело залік між різними субрахунками рахунку 63, валюта бухгалтерського балансу виявляється завищеною [11]. Подібна помилка виникає і коли підприємство веде аналітичний облік контрагентів в розрізі кожного первинного документа. У цьому випадку, якщо підприємство своєчасно не здійснює закриття виставлених документів оплатою, також може виникати «роздування» валюти балансу за рахунок того, що по одному і тому ж підприємству, на одному і тому ж аналітичному рахунку відображена, як кредиторська, так і дебіторська заборгованість (таблиця 4).

Таблиця 4.

Помилки, що зустрічаються при відображенні розрахункових операцій

Помилки	Характеристика
Неоприбуткування ТМЦ	Які отримані від постачальників, що веде до порушення облікової політики в частині вимоги повноти відображення в бухгалтерському обліку всіх фактів господарської діяльності і до зниження бази оподаткування з податку на майно підприємства
Підробка документів та складання фіктивних зобов'язань	Для забезпечення центральних касових виплат
Знищення справжніх документів	Акцептних доручень, платіжних вимог та ін. і, як наслідок цього, неправомірне списання сум на розрахунки з іншими підприємствами
Відображення на рахунках бухгалтерського обліку	Нереальної дебіторської та кредиторської заборгованості
Неправильне або неправомірне відображення	На рахунках обліку сум ПДВ, виділених в рахунках постачальників
Невідповідність даних в рахунках	Постачальників даних обліку підприємства
Порушення методології бухгалтерського обліку	В частині неправильних складених кореспонденцій рахунків

* розроблено автором

Помилки, що зустрічаються в бухгалтерському обліку, можуть відноситись до техніки оформлення господарських операцій, або виникати з неправильного відображення економічної інформації в обліку і звітності. Отже, можна виділити помилки за формою (технічні) і за змістом (методичні).

Бухгалтер помилково «згортає» показники. У бухгалтерській звітності не допускається залік між статтями активів і пасивів, статтями прибутків і збитків, крім випадків, коли такий залік передбачено відповідними положеннями з бухгалтерського обліку. Так, найчастіше, дані про дебіторську та кредиторську заборгованість представляються так званим згорнутим показником. Інакше кажучи, в балансі відображається лише дебіторська або тільки кредиторська заборгованість в залежності від того, який показник був більший за величиною.

Розподіл помилок на локальні і транзитні пов'язано зі ступенем впливу на бухгалтерську інформацію. Локальна помилка допущена в одному документі і вчасно виявлена. При цьому перекручена інформація ще не відображена в облікових регістрах. Транзитна помилка характеризується широтою поширення, відображена в облікових регістрах, і її виправлення вимагає певних прийомів (рис. 2).

Забезпечення дебіторської заборгованості	
Збільшення резерву за сумнівними боргами на суму знецінення дебіторської заборгованості	
Відображення суми знецінення дебіторської заборгованості: дебет рахунків 91 «Загальновиробничі витрати» 2 «Інші витрати» кредит рахунків 38 «Резерв сумнівних боргів»	
Коректувальні записи рекомендовані при формуванні резерву сумнівних боргів в кінці звітності періоду	
На суму збільшення: дебет рахунків 91 «Загальновиробничі витрати» субрахунок 2 «Інші витрати» кредит рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів»	На суму зменшення дебет рахунків 38 «Резерв сумнівних боргів» кредит рахунку 91 «Загальновиробничі витрати» субрахунок 1 «Інші витрати»
В звіті про прибутки і збитки відображається збільшенням витрат	В звіті про прибутки і збитки відображається збільшенням доходів

Рис. 2 Дебіторська заборгованість та її коригування

Незважаючи на наведену незначність, дана помилка може мати досить суттєвий характер і навіть призвести до визнання бухгалтерської звітності недостовірною в цілому. Крім того, в невеликих підприємствах такі помилки часто призводять до необхідності проведення обов'язкової перевірки із-за помилкового перевищення валюти балансу, що тягне для підприємства додаткові, нічим не обґрунтовані витрати.

Подібні помилки виникають або в результаті незнання правил обліку, або через неуважність, або внаслідок протизаконних дій керівництва підприємства, яке прагне приховати будь-які операції, наприклад, надходження грошової виручки з метою

ухилення від сплати податків [14]. Види помилок в розрахунках з контрагентами автором зведено в таблиці 5.

Таблиця 5.

Види помилок в розрахунках з контрагентами

Види помилок	Характеристика помилки
За претензіями	Несвоєчасне пред'явлення претензій контрагентам; облік нереальних сум
З підзвітними особами	Відсутність документів, що регламентують порядок видачі та повернення підзвітних сум; відсутність товарного чека при придбанні матеріальних цінностей за готівковий розрахунок; порушення граничного розміру розрахунків готівкою грошовими коштами між юридичними особами; видача грошових сум під звіт працівникам, які не відзвітували, або відзвітували не в повній мірі за раніше виданий аванс; відсутність аналітичного обліку за рахунком «Розрахунки з підзвітними особами»; порушення методології обліку (невірно складені кореспонденції рахунків)
З дочірніми товариствами, по спільній діяльності: порушення, пов'язані з відображенням в обліку учасником договору простого товариства доходів	Що підлягають отриманню і погашенню; нарахування ПДВ при передачі майна головною компанією філії, представництва, відокремленому підрозділу; нарахування філією, представництвом, відокремленим підрозділом амортизації по об'єктах основних засобів, переданим головною компанією і введенням її в експлуатацію, іншим методом, ніж застосовуваним раніше головною компанією
З бюджетом	Застосування помилкової ставки податку; неправильне визначення бази оподаткування; неправомірне застосування пільги з податку; порушення, пов'язані з урахуванням пені та штрафів, які підлягають сплаті за незалежне виконання зобов'язань перед бюджетом

*розроблено автором

Професор Я.В. Соколов [15] запропонував наступну систему класифікації помилок в бухгалтерській звітності (таблиця 6).

Таблиця 6.

Класифікація помилок в бухгалтерській звітності за Я.В. Соколовим

Бухгалтерські помилки	Сутність помилки
За наміром	Такі, що виникають мимоволі, такі, що виникають без злого наміру
За причинами	Стомлення бухгалтера, недбалість, несправність техніки
За наслідками	Локальні, тобто допущена помилка не спричиняє за собою подальших помилок; транзитні, коли одна помилка спричиняє за собою подальші помилки
За значущістю	Значущі, що впливають на ухвалення рішення; незначущі, такі, що не впливають на ухвалення рішення
За місцем виникнення	У тексті, що виправляються коректурним способом; у числах, знаходження яких здійснюється по спеціальних правилах; у розносці, що виникають при перенесенні бухгалтерських записів
За змістом	За залишком, коли частина фактів пропущена, і в цілому господарська ситуація відбита в обліку неадекватно, за достовірністю, коли фіксується те, що відсутнє в реальному житті; за періодизацією, унаслідок порушення принципу ідентифікації, коли факти господарського життя відбиваються не в тому звітному періоді, до якого їх потрібно віднести; у бухгалтерській кореспонденції, коли факти господарського життя фіксуються бухгалтером не на тих рахівниках, які визначені прийнятим планом рахунків

*розроблено автором

Помилки в поданні інформації в бухгалтерській звітності виникають через неправильне перенесення сальдо рахунків до звітних форм (наприклад, взаємне сальдування дебіторської та кредиторської заборгованості), а також із-за відображення

коштів філій, відокремлених підрозділів, що мають окремий баланс, не за відповідними статтями (основні засоби, матеріали, грошові кошти), а за статтями дебіторів; відображення заборгованості постачальникам за статтею «інші дебітори»; невірне угруповання інших доходів і витрат у звіті про прибутки і збитки. До даного типу помилок відноситься і недостатність інформації в звітності, тобто відсутність пояснень і розшифровок, необхідних як за російськими, так і міжнародними стандартами [16].

Такі помилки виявити дуже важко. Регістри обліку для їх виявлення перевіряти безглуздо, тому що вони не містять інформації про не відображених фактах. Тому перевіряю чому необхідно робити вибірку з первинних документів або не облікової документації. Наприклад, перевіряється повнота відображення в обліку обсягу реалізації. При цьому, доцільно взяти виставлений покупцеві рахунок, зробити вибірку, переконатися, що всі відібрані рахунки проведені за кредитом рахунку 90 «Продажі».

Помилки бухгалтерського обліку можна систематизувати відповідно до об'єкту обліку. В окремий блок можна виділити порушення і помилки, пов'язані з організацією первинного обліку: арифметичні помилки при фіксуванні оперативного факту (при зміні кількості, ваги, розмірів і т.п.); несвоєчасна реєстрація оперативного факту на носії інформації; реєстрація господарських операцій в документах не уніфікованих форм (в разі, якщо для даної операції уніфікований документ передбачений); відсутність необхідних реквізитів, які надають документу юридичну силу; порушення, допущені при оформленні первинного документа (заповнення документів засобами, що не допускають їх довготривале зберігання, порушення при внесенні виправлень в первинний документ); відсутність графіків документообігу; помилки при реєстрації документа (кількісні або якісні розбіжності при перенесенні даних з документа в облікові реєстри); несвоєчасна реєстрація документа в обліковому реєстрі (або відсутність даних у обліковому реєстрі по окремим первинним документам); порушення термінів зберігання документа в архіві; знищення первинних документів без акту про виділення первинних документів до знищення; порушення при оформленні справ з первинною обліковою документацією (стосується касових і банківських документів).

Висновки. В дані статті не представляється можливості дати повну класифікацію і характеристику бухгалтерських помилок. Процедура виявлення помилок всеціло залежить від високої кваліфікації головного бухгалтера, яка дозволяє йому «відчувати» підсумкові цифри. Помилки в повноті обліку можуть виникати і внаслідок дій керівництва підприємства, яке прагне приховати окремі операції чи не оприбутковувати частину грошової виручки або товарів з метою покращення фінансового стану організації і т.і. Такі дії відносяться до складу викривлення бухгалтерської звітності і спотворень неповноти обліку, необґрунтованості облікових записів, помилок в періодизації. В основі всієї класифікації лежить зміст допущених помилок, знання можливих спотворень і шахрайства, що дозволяє бухгалтеру запобігти їх на стадії формування облікової інформації або виявити і виправити на стадії підготовки до складання бухгалтерської звітності.

Використання на практиці рекомендацій даної статті допоможуть працівникам обліку знизити ризики не виявлення істотних помилок або невідповідності підбору методичних прийомів, а також є основою для подальших досліджень, пов'язаних з ризиком системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю.

Список бібліографічного опису:

1. Брюханов М.Ю. Искажение в финансовой отчетности: как выявить мошенничество. /М.Ю. Брюханов // Финансовый директор. 2006. №6(48) 49-56 с.
2. Власова І.О. Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами / І.О. Власова // Дис. к.е.н. К.: НАУ, 2005. 193 с.
3. Левченко М.О. Генезис: Класифікація ризиків у діяльності промислових підприємств /М.О. Левченко // Вісник ХНУ. 2009. №5. 174-178 с.
4. Сливка Я.В. Актуальні питання щодо обліку розрахунків з покупцями та замовниками: систематизація поглядів / Я.В. Сливка // Вісник ЖДТУ. 2010. №2(52). 178-182 с.
5. Сурніна К.С. Розрахунки в системі бухгалтерського обліку: історичний аспект. / К.С. Сурніна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:zSoplyJdp60J:www.nbuv.gov.ua/Articles/kultnar/knp200014/knp14_9.doc
6. Яцишин Н.З. Логос парадигми фінансової звітності підприємства в Україні та дивергенція світового досвіду / Н.З. Яцишин // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.

7. Жминько С.И. Внутренний аудит / С.И. Жминько, О.И. Швырева, М.Ф. Садюкова // Ростов к/д : Феникс, 2008. 9-10 с.
8. Чернявський С. Сучасні наукові підходи до визначення і класифікації фінансових злочинів. / С. Чернявський // Наук. вісник КНУВС. 2008. №5. 118-127 с.
9. Алибенов Ш.И. Контрольные функции бухгалтерского учета / Ш.И. Алибенов // Аудит и финансовый анализ. 2007. №4. 314-318 с.
10. Міжнародні стандарти фінансової звітності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>
11. Чернявський С. Сучасні наукові підходи до визначення і класифікації фінансових злочинів. / С. Чернявський // Наук. вісник КНУВС. 2008. №5. 118-127 с.
12. Шпак В.А. Організація бухгалтерського обліку: концептуальний підхід / В.А. Шпак // Монографія. К.: Бізнес Медія Консалтинг, 2011. 312 с.
13. Югас Е.Ф. Економічна сутність договірних відносин підприємства та форма розрахунків з постачальниками і підрядниками / Е.Ф. Югас // Економічний вісник. 2011. №17/2. 82-89 с.
14. Дерій М.В. Облік і контроль грошово-розрахункових операцій в житловому будівництві / М.В. Дерій // Дис. на здобуття ст. канд. наук: 08.00.09. 2013. 216 с.
15. Осмятченко В.О. Бухгалтерський облік в умовах застосування інформаційних технологій / В.О. Осмятченко // Монографія. К.: КНЕУ, 2010. 263 с.
16. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет от истоков до наших дней / Я.В. Соколов // Учебное пособие для вузов. М.: Аудит ЮНИТИ, 1996. 638 с.

References:

1. Briukhanov M.Yu. Yskazheniya v fyansovoi otchetnosti: kak vyiavyt moshennychestvo / M.Yu. Briukhanov // Fynansovyi dyrektor. 2006. №6(48). S. 49-56.
2. Vlasova I.O. Oblik rozrakhunkiv z debitoramy i kredytoramy / I.O. Vlasova// Dys. k.e.n. K.: NAU, 2005. 193 s.
3. Levchenko M.O. Henezys: klasyfikatsiia ryzykiv u diialnosti promyslovykh pidpryemstv / M.O. Levchenko // Visnyk KhNU. 2009. №5. S. 174-178.
4. Surnina K.S. Rozrakhunky v systemi bukhgalterskoho obliku: istorychnyi aspekt / K.S. Surnina URL: http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:zSoplyJdp60J:www.nbu.gov.ua/Articles/kultnar/knp200014/knp14_9.doc International Scientific Journal "Internauka". Series: "Economic Sciences" <http://www.inter-nauka.com/magazine/economy/> International Scientific Journal "Internauka". Series: "Economic Sciences" <http://www.inter-nauka.com/magazine/economy/>
5. Yatsyshyn N.Z. Lohos paradyhmy finansovoi zvitnosti pidpryemstva v Ukraini ta dyverhentsiia svitovoho dosvidu / N.Z. Yatsyshyn. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
6. Cherniavskiy S. Suchasni naukovy pidkhody do vyznachennia i klasyfikatsii finansovykh zlochyniv / S. Cherniavskiy // Nauk. visnyk KNUVS. 2008. №5. S. 118-127.

Рецензент д.е.н., професор Бутинець Ф.Ф.

DOI: <https://doi.org/10.36910/6765-2308-8559-2019-4-35>

УДК: 657:336. 052:174

Романченко Ю.О., к.е.н., доцент

Єрмолаєва М.В., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БУХГАЛТЕРА

Обґрунтовано необхідність дотримання норм професійної етики професійними бухгалтерами. Висвітлено фундаментальні принципи етики професійних бухгалтерів та їх характеристику. Розглянуто фактори, що можуть сприяти шахрайству в бухгалтерському обліку, та етичні проблеми, з якими стикаються облікові працівники.

Ключові слова: бухгалтерський облік, професійна етика, фундаментальні принципи, Кодекс професійної етики, шахрайство.

Romanchenko Y., Yermolaieva M.

ETHICAL ASPECTS OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF ACCOUNTANT

The necessity of observing professional ethics by professional accountants is justified. The fundamental principles of ethics of professional accountants and their characteristics are highlighted. The factors that may contribute to accounting fraud and the ethical issues that accountants face are considered.

Keywords: accounting, professional ethics, fundamental principles, Code of Professional Ethics, fraud.

Романченко Ю. А., Ермолаева М. В.

ЭТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУХГАЛТЕРА

Обоснована необходимость соблюдения норм профессиональной этики профессиональными бухгалтерами. Освещены фундаментальные принципы этики профессиональных бухгалтеров и их характеристику. Рассмотрены факторы, которые могут способствовать мошенничеству в бухгалтерском учете, и этические проблемы, с которыми сталкиваются учетные работники.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, профессиональная этика, фундаментальные принципы,